

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Etika a evoluční teorie v díle Charlese Darwina

Monika Zábranská

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Etika a evoluční teorie v díle Charlese Darwina

Monika Zábranská

Vedoucí práce:

Mgr. Miloš Kratochvíl, Ph. D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, srpen 2015

.....

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce, Mgr. Miloši Kratochvílovi, Ph. D., za ochotu a cenné rady, kterých se mi dostalo při zpracování této bakalářské práce.

Obsah

1. ÚVOD	1
2. ZÁKLADNÍ POJMY	3
2.1. Etika	3
2.2. Evoluce	4
2.3. Evoluční etika	4
3. ŽIVOT CHARLESE DARWINA	6
3.1. Mládí a vzdělání	6
3.2. Plavba na lodi Beagle	7
3.3. Prezentace výsledků z cesty	8
3.4. Rodinný život	8
3.5. O původu druhů, evoluční teorie	9
3.6. O původu člověka	11
3.7. Darwinova díla	12
3.8. Konec života.....	13
4. MORÁLKA – ETICKÉ JEDNÁNÍ	14
5. CO DARWIN NEVĚDĚL – GENETIKA	25
6. ZNEUŽITÍ DARWINOVÝCH MYŠLENEK	30
7. ZÁVĚR	32
8. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	34
9. RESUMÉ	36

1. Úvod

„V žádném okamžiku lidských dějin nezměnily vědecké objevy mravy, myšlenky a dokonce i krajinu tak, jako na počátku devatenáctého století.“¹ Řeč je o době, kdy se Anglie těšila velkému hospodářskému rozkvětu, který se za vlády královny Viktorie ještě více upevnil. „Zdalo se, že člověk se stává pánem přírody.“²

Práce každého myslitele je zajisté vždy časově podmíněna, proto bych se ráda krátce zmínila o době, ve které žil Charles Darwin. Větší část svého života prožil ve viktoriánském období (1837 – 1901), které nejenže změnilo pohled lidí na svět, ale i jejich myšlení. Jednalo se o dobu největšího britského rozmachu a stability. Došlo k mnoha politickým reformám, rozšíření volebního práva, k četným technickým vynálezům, rozvoji přírodních věd. Věda byla na vzestupu.

„Tak všichni Angličané viktoriánské doby, chudí i bohatí, dospívali k víře v pokrok. Před vědou měli téměř náboženskou úctu. Středověk viděl ve vesmíru výsledek svobodné vůle boží, osmnácté století se pokoušelo smířit rozumovou víru se soustavou přírodních zákonů. Lyellovy *Principy geologie* a Darwinův *Původ druhů* otřáslu biblickými teoriemi a poskytly tehdejší lidem ilusi, že objevili ve vývoji živých tvorů stejně přesné zákony jako ve světě neživé hmoty. I filosofie byla materialistická.“³ Došlo k postupnému oslabování vlivu církví na politické a společenské dění. To ovšem neznamená, že by lidé upustili od víry v Boha. Nesmíme zapomínat, že většina přírodovědců pocházela z řad církevních hodnostářů. Ti své vědecké zjištění, poznatky z pozorování přírody či bádání většinou propojili s vůlí boží. Proto se nemůžeme divit tomu, že se Darwin obával zveřejnit svou evoluční teorii (o tom se zmíním později).

Ve své práci budu pojednávat o tom, jak Charles Darwin vysvětluje etiku ve své evoluční teorii. Darwin si myslí, že přírodní výběr má vliv na to, jak se člověk chová. Je lidské jednání vrozené nebo nám ho vštípí až kultura?

V první kapitole vysvětlím pojmy, které budu ve své práci používat.

Dále představím život Charlese Darwina a jeho dílo. Myslím si, že je důležité vědět, co a kdo utvářel jeho názory, jaký byl jeho soukromý život nebo znát jeho osobnostní

---

¹ Maurois, André. *Dějiny Anglie*, s. 394.

² Tamtéž.

³ Tamtéž, s. 398-399.

rysy. Bez všech těchto skutečností by nikdy nemohla vzniknout tak odvážná díla, jako byla jeho pojednání o evoluční teorii.

V další části této bakalářské práce nastíním Darwinovo pojetí vývoje morálky – kde a proč se vzala? Zmíním se o tom, jakou roli hraje soucit v našich životech, proč se nám vyplatí spolupracovat, o svědomí a o rozumu. Jsou tyto vlastnosti jen otázkou lidského pokolení, nebo se týkají i zvířat?

V poslední části této práce nastíním, kam se ubíral naturalismus po Darwinově smrti. Dále se zmíním o zneužití Darwinových myšlenek.

2. Základní pojmy

2.1. Etika

Název pochází z řeckého slova *ethos*, což znamená mrav. Etika je filosofická disciplína zabývající se morálkou. Morálka je souhrnem hodnotících soudů, pravidel a zvyků týkajících se dobrého a zlého. Etika bývá někdy také nazývána praktickou filosofií. Zabývá se správným jednáním podle mravních norem. Etika neříká, co je dobré a co špatné, s čím souhlasit a proti čemu bojovat, neformuluje obsah morálky, ale zodpovídá otázky týkající se jejího zdůvodnění. Etika se neptá, jestli to či ono jednání je správné nebo špatné, ale proč je správné nebo špatné a proč bychom měli volit to správné a bránit tomu špatnému. Etika je hledáním toho, co je a není dobré. Etika je teorií, morálka je praxí. Morálky mohou být různé – náboženské, individuální atd. Ovšem etika by měla být jen jedna.

Jako filosofická disciplína pochází etika od Aristotela. Známa je jeho kniha Nikomachova etika, kterou napsal pro svého syna Nikomacha. Podle Aristotela je předmětem etiky hledat účel lidského jednání. Jednání člověka má vždy určitý účel, a tím je blaženost. Podle Aristotela se v životě snažíme o dosažení nejvyššího dobra. Rozlišoval mezi dvěma druhy ctností, které vedou k dosažení dobra. Jsou to ctnosti rozumové a ctnosti mravní (etické). Obě složky spolu souvisejí a není možné oddělit jednu od druhé. Aristoteles říká, že člověk je ve své podstatě dobrý.

Etikou se učenci zabírali již před Aristotelem. Ústředním pojmem té doby je *areté* neboli ctnost. Sofisté zase zastávali názor, že není možné určit absolutní pravdu, protože ta je závislá na člověku, a je proměnlivá. Po mnoho století, než Charles Darwin uveřejnil svoji teorii evoluční etiky, platilo (pro někoho stále platí), že morální cítění dal lidem Bůh. Očekávalo se, že lidé budou jednat a dodržovat křesťanská pravidla, tzv. desatero. Mělo se za to, že lidský druh, ale i živočišný a rostlinný svět je neměnný. Filozofové se etikou zabývají dodnes.

Etika je dělena na několik směrů, které se během dějin vyčlenily dle různých přístupů k řešení etických otázek:

- **Etika deskriptivní (empirická)** – zabývá se popisem a tříděním morálním názorů, postojů a jednání

- **Etika preskriptivní (normativní)** – popisuje a hodnotí, na jakých argumentech je určitý morální fakt založen, co bylo kritériem, zda je přijatelný subjektivně nebo objektivně
- **Metaetika (analytická etika)** – zabývá se jazykem, který je užíván v morálních výpovědích

Etika proniká do nejrůznějších oborů. Podle toho rozlišujeme etiku lékařskou, sociální, obchodní a společenského jednání.

2.2. Evoluce

Další pojmem je evoluce. Pochází z latinského slova *evolvere*, které znamená vyvíjet. O ideji evoluce uvažovali filosofové už dlouho před Charlesem Darwinem. „Tento pojem je obvykle vnímán jako postupný vývoj jakékoli soustavy s „pamětí“, tj. jakékoli soustavy, která odpovídá na vnější vlivy v závislosti na tom, s jakými vlivy se již setkala v minulosti. To znamená, že můžeme mluvit stejně dobře o evoluci jazyků, automobilových karoserií nebo osobních počítačů jako o evoluci kaprovitých ryb. Jedním z mnoha typů evoluce je biologická evoluce. Je zajímavá především tím, že v jejím průběhu samovolně vznikají organismy, tj. systémy účelně přizpůsobené využívání nejrůznějších zdrojů prostředí, tedy mezi jinými třeba takoví obdivuhodní tvorové jako mouchy octomilky, kokosové palmy a jeseteři.“⁴

2.3. Evoluční etika

Posledním termínem, který představím v této práci, je pojem evoluční etika. Jedná se o směr, který v první řadě chápe morálku jako biologickou kategorii. Tvrdí, že veškeré chování je determinováno evolučním vývojem. „Představitelé evoluční etiky nepřisuzují morálce pouze biologickou funkci a nedomnívají se, že by kulturní aspekty byly v diskusi o morálním chování irelevantní. Biologickému zpracování problémů morálního chování přisuzují prioritu z toho důvodu, že člověk je v první řadě

---

⁴ Flegr, Jaroslav. *Zamrzlá evoluce aneb je to jinak, pane Darwin*, s. 18.

biologickým bytím a kulturně se rozvíjel teprve později během své evoluce, aniž by bylo vymazáno jeho biologické, rodově dějinné dědictví.“⁵

Charles Darwin a Herbert Spencer byli průkopníky tohoto postoje. Evoluční etika se začala vyvíjet po vydání knihy Charlese Darwina *O původu člověka* v roce 1871. Tím byla připravena půda pro rozvoj evoluční etiky.

---

⁵ Kolektiv autorů. *Filosofický slovník*, s. 110.

3. Život Charlese Darwina

3.1. Mládí a vzdělání

Charles Darwin, celým jménem Charles Robert Darwin, se narodil 12. února 1809 ve Shrewsbury, Anglie. Jeho otcem byl zámožný lékař Robert Darwin. Dědeček Erasmus Darwin byl také lékař, ale i filosof, básník a vědec. Na konci osmnáctého století formuloval evoluční myšlenky ve svém díle *Zoonomie*. Byl členem Hnutí proti otroctví. Charlesova matka Susannah pocházela z dobře situované rodiny, z rodiny Wedgwoodových. Dědeček Josiah Wedgwood byl slavným hrnčířem a podnikatelem (svůj porcelán dodával významným osobám své doby, např.: carevně Kateřině II. Veliké). „Charles nebyl šlechticem, avšak patřil k lidem z bohaté vyšší střední třídy, která na průmyslové revoluci velmi významně vydělala“⁶ Darwinovi i Wedgwoodovi byli stoupecni unitářské církve. „To znamenalo, že popírají existenci Svaté trojice (a tudíž si mysleli, že Ježíš byl prostě dobrý člověk) a neuznávali roli Boha, který do toho tady dole neustále zasahuje.“⁷ Když bylo Charlesovi osm let, jeho matka zemřela. Zanechala po sobě šest dětí.

O rok později poslal otec Charlese do internátní školy ve Shrewsbury. Na této škole již studoval jeho starší bratr Erasmus. Ve škole se mu ovšem nelíbilo, a kdykoli to šlo, utíkal domů, kde se věnoval rybaření, střelení, jízdě na koni, chodil na dlouhé procházky do přírody a byl sběratelem nejrůznější věcí. Otec si přál, aby šel Charles v jeho šlépějích a stal se lékařem. Proto ho poslal v šestnácti letech na Edinburskou univerzitu ve Skotsku. I na této škole studoval jeho bratr Erasmus. Přednášky na medicíně Charlese nudily a nedokázal přihlížet operacím, které se v té době prováděly ještě bez anestézie. Seznámí se zde s osvobozeným otrokem a preparátorem Johnem Edmonstonem, který ho naučil vycpávat ptáky. Před přednáškami medicíny dával přednost zoologovi R. E. Grantovi, který Charlese naučil, jak pitvat mořské živočichy pod mikroskopem. Během studií se Charles aktivně zapojil do činnosti Pliniovy společnosti (Plinian Society), kde v březnu 1827 přednesl své první vědecké pojednání. V přírodopisném kurzu Roberta

---

⁶ Ruse, Michael. *Charles Darwin: filosofické aspekty Darwinových myšlenek*, s. 13.

⁷ Tamtéž, s. 288.

Jamesona získal vědomosti z geologie. Během pomocných prací v Muzeu Edinburské univerzity se naučil klasifikovat rostliny. Jak je vidět, Charles se více zajímal o přírodní vědy – zoologii, geologii a botaniku, takže nebylo velkým překvapením, když se po dvou letech studií na medicíně rozhodl, že nechce být lékařem. Jeho otec velmi dbal na vzdělání svých synů. V roce 1827 poslal Charlese na Christ's College na Cambridgeské univerzitě. Začal studovat teologii. V té době byla většina anglických přírodovědců právě duchovními otci, takže bylo celkem přirozené, že se bude věnovat teologii. Ani studium na této věhlasné univerzitě ho nenadchlo. Raději se svým bratrance Williamem Darwinem Foxem sbírali brouky. V té době to byla oblíbená kratochvíle. Jeho bratranec ho seznámil s reverendem Johnem Stevensem Henslowem, profesorem botaniky. Místo na přednášky teologie chodil na zcela jiné přednášky, předně na botanické. Přihlásil se do Henslowova přírodovědeckého kurzu. Závěrečné zkoušky na Cambridgeské univerzitě složil s výborným prospěchem. Na Charlese měl vliv i profesor geologie, reverend Adam Sedgwick. Seznámil Darwina s praktickou geologií. Během geologických prací v severním Walesu našli tropické ulity mlžů. Když se Darwin vrátil domů z Walesu, čekal ho tam dopis od profesora Henslowa, kde mu nabízel účast na plavbě na lodi Beagle.

3.2. Plavba na lodi Beagle

Henslow doporučil Darwina jako přírodovědce na plavbu lodi HMS Beagle, která se chystala na dvouletou expedici. Expedice měla zmapovat pobřeží Jižní Ameriky a po celém světě provádět chronologická měření za účelem zjištění zeměpisné délky.⁸

HMS Beagle vyplula z Devonportu 27. prosince 1831. Kapitánem lodi byl Robert Fitzroy. Darwin strávil mnoho času zkoumáním pevniny. Zajímal se o geologické jevy, našel mnoho zkamenělin, studoval živočichy, potkal velmi různorodé domorodce. Vše si pečlivě zapisoval a zakresloval. Nasbíral ohromné množství vzorků, které posílal Henslowovi do Anglie. S Henslowem udržoval pravidelnou korespondenci, o všem ho informoval. Po čtyřech letech plavby přistála loď Beagle u souostroví Galapágy. Na Galapágách Darwina zaujaly různé tvary zobáků několika velmi podobných ptáků

---

⁸ Ruse, Michael. *Charles Darwin: filosofické aspekty Darwinových myšlenek*, s. 16.

(pěnkav). A zde možná najdeme počátek jeho slavné evoluční teorie. Plavba lodí nakonec trvala bezmála pět let. 2. října 1836 dopluli k pobřeží Anglie. Z Darwina se stal uznávaný přírodovědec. Jeho poznámky a vzorky změnily pohled na různé oblasti vědy.

3.3. Prezentace výsledků z cesty

Po návratu do rodné Anglie čekala Darwina usilovná práce. Až do jeho svatby v roce 1839 to bylo Darwinovo nejtvůřivější období (za to ho pokládal on sám). Bylo třeba roztřídit cenné exempláře, které nasbíral na výpravě, přednést různým institucím poznatky, které zjistil během cesty a utřídit poznámky, které si velmi pečlivě zapisoval do deníku. Začal publikovat své objevy a zjištění. Myslel si, že objevil jednoduchý způsob, jak se jednotlivé druhy pozoruhodně přizpůsobují různým účelům. Byl si zcela jist, jaké bouřlivé reakce jeho teorie vzbudí, a proto se rozhodl říci o jeho tezi pouze nejbližším přátelům. Dál bádala a uvažoval, jaké námitky by mohli oponenti proti jeho myšlence přírodního výběru vznést a snažil se na ně najít odpověď. V roce 1839 byl Darwin jmenován členem Královské společnosti (Royal Society). Darwinovým knihám se dostalo dobrého přijetí a byl přizván do nejprestižnějších společností a klubů.

3.4. Rodinný život

V lednu 1839 se Darwin oženil se svojí sestřenicí Emmou Wedgwoodovou. Novomanželé nejprve bydleli v Londýně, a po třech letech se přestěhovali do Downe, v Kentu, kde oba strávili zbytek svého života. Narodilo se jim celkem deset dětí, z toho tři zemřely již v dětství.

Od roku 1837 Darwina trápily chronické zdravotní problémy. Nikdy nebylo zjištěno, jaká nemoc ho sužovala. To byl také jeden z důvodů, proč se více zdržoval doma než ve společnosti. Na druhou stranu, nerušil ho městský společenský život a mohl se plně věnovat své práci. Udržoval čilé korespondenční styky, mj. s cestovatelem dr. Emilem Holubem. „Využíval svých přátel a velkého množství korespondentů jako svých očí a uší, aby za něj vykonali základní vědeckou práci (především šlo o sběr informací).“⁹ Za

---

⁹ Ruse, Michael. *Charles Darwin: filosofické aspekty Darwinových myšlenek*, s. 25.

svůj život napsal a přijal více než 15 tisíc dopisů, a takto si vyměňoval názory, ponejvíce s vědci.

Přestože Darwin vystudoval teologii, již na lodi Beagle měl smíšené názory na víru v Boha. Jeho víra v křesťanství postupně slábla. „Darwin o sobě ve svém *Životopise*, napsaném na sklonku života, tvrdil, že pochyboval o doslovnosti zázraků i kvůli Písmu, ale během cesty na Beagle na něj bezpochyby začal působit i vliv Lyellův. *Základy geologie* silně popíraly svět ovládaný zázraky a zároveň vyžadovaly nelineární popis historie Země.“¹⁰ Největší zlom nastal, když zemřela jeho nejoblíbenější desetiletá dcera Anne Elizabeth. „Z Darwina se nestal náraz ateista, později v životě se stal agnostikem (skeptikem), stejně jako všichni ve vědeckém prostředí.“¹¹ Nadále podporoval místní kostel, finančně, ale i prací. Ovšem o nedělích doprovodil svoji manželku i s dětmi do kostela, a místo bohoslužby si raději vyšel na procházku.

3.5. O původu druhů, evoluční teorie

Nejslavnější kniha Charlese Darwina, *O vzniku druhů přírodním výběrem neboli uchováním prospěšných plemen v boji o život (On the Origin of Species by Means of Natural Selection, or the Preservation of Favoured Races in the Struggle for Life)*, vyšla v roce 1859 a otřásla nejen viktoriánskou Anglií, ale i celým světem. Vyšla nákladem 1250 kusů a byla hned první den vyprodána. Knihu si přečetla i královna Viktorie. Českého překladu jsme se dočkali až téměř po sto letech, v roce 1953.

K jejímu vydání ovšem vedla dlouhá a trnitá cesta. Darwinova teorie evoluce se začala pomalu skládat dohromady již po jeho návratu z výpravy kolem světa. Avšak Darwin poučen zkušenostmi jiných myslitelů, např. Lamarcka, si uvědomoval, že bez jasných důkazů ho nikdo nebude brát vážně.¹² Odložil proto své spisy na později, a začal další výzkum a hledání důkazů. Uběhlo téměř deset let, kdy Darwin rozhodně nezahálel a vydal nespočet knih. Roku 1858 dostal Darwin dopis od jiného anglického přírodovědce Alfreda Russela Wallace, který právě sbíral vzorky rostlin a živočichů v Malajsii. Psal v něm Darwinovi, že došel k velmi podobným závěrům o přírodním výběru jako

---

¹⁰ Ruse, Michael. *Charles Darwin: filosofické aspekty Darwinových myšlenek*, s. 288.

¹¹ Tamtéž.

¹² Winston, Robert. *Evoluce není revoluce*, s. 16.

Darwin. Darwin byl samozřejmě potěšen, že i jiný přírodovědec došel k téměř totožným názorům. To ho utvrdilo v tom, že jeho názory jsou pravdivé, pochybnosti se rozplynuly. Možná i byl rád, že našel dalšího zastávce jeho evoluční teorie, který bude v případě potřeby stát za ním, a hájit jejich společné teze. Ovšem pocit radosti vystřídaly i obavy o prvenství. Darwinovi zřejmě vůbec nešlo o to, aby se psalo, že to byl právě on, kdo první přišel s teorií přirozeného výběru, ale na druhou stranu, když přihlídnou k tomu, co sám Darwin píše ve své knize *O původu člověka*, tak je pro jedince velmi důležité, co si o něm myslí druzí lidé. „...vzniká touha po chvále, dychtění po slávě a ještě silnější hrůza před přezíráním a opovržením prostřednictvím soucitu“. V důsledku toho je člověk zřejmě pod silným vlivem přání, ocenění a hany svých bližních...“¹³

Darwin se mohl s důvěrou obrátit na své vlivné přátele, kteří mu pomohli s uveřejněním jeho tezí odborné porotě. Roku 1858 přednesli Charles Lyell, znalec vzniku hornin, a Joseph Hooker, odborník v botanice, přednášku na zasedání Linnéovy společnosti, kterou napsal Wallace a doplnili ji o shrnutí Darwinovy eseje z roku 1844 společně s náčrtem jeho teorie. Wallace byl daleko, někde v malajském pralese a sám Darwin se přednášky nakonec také nezúčastnil, jelikož mu zrovna zemřel jeho dvouletý syn.¹⁴ Přednáška nevyvolala žádnou reakci, a tak se Darwin mohl pustit do další práce.

Necelý rok na to Darwin svoji knihu dokončil a zveřejnil. V knize shromáždil důkazy pro evoluci a popsal mechanismus, jímž nové druhy mohly vznikat.¹⁵ Charles Darwin nebyl první, kdo přišel s myšlenkou proměny a vývoje druhů, byl však první, kdo objevil a správně vysvětlil, na jakém principu evoluce probíhá. Tímto mechanismem je přirozený výběr.

Přírodní výběr se neobejde bez těchto tří věcí:

1. Proměnlivost – variabilita
2. Boj o život – přežití nejschopnějších
3. Dědičnost – adaptace

---

¹³ Darwin, Charles. *O původu člověka*, s. 77.

¹⁴ Winston, Robert. *Evoluce není revoluce*, s. 36.

¹⁵ Leakey, Richard E. *Darwinův původ druhů v ilustracích*, s. 7.

Ve vědeckém světě způsobila tato teorie hotové zemětřesení. Darwin nikdy neprohlásil, že Bůh nestvořil život na zemi. Řekl jen, že stvoření se neudálo naráz. „Všechny organismy jsou konečným výsledkem dlouhého a pomalého procesu zákonitých změn.“¹⁶

Během oxfordské debaty, kterou zorganizovala Britská vědecká společnost v roce 1860, napadl oxfordský biskup Wilberforce pana Huxleyho, který sebe sama nazýval Darwinův buldok, dotazem, zdali svůj původ z opice odvozuje spíše od babičky nebo od dědečka. Huxley odpověděl, že by radši byl vnukem opice než příbuzným člověka, který svůj mozek zneužívá v zájmu předsudků a lži.¹⁷

Darwin také nikdy netvrdil, že přežije jen ten nejsilnější a nejinteligentnější, ale ten, kdo se dokáže nejlépe přizpůsobit.

Jeho dílo rozpoutalo vášnivé debaty. Akademická obec se rozdělila na dva tábory – odpůrce a zastánce jeho evoluční teorie. A tak je tomu vlastně dodnes. Jedna část vědců si myslí, že se stále dá pracovat s Darwinovými myšlenkami a druhá strana tvrdí, že je to úplný nesmysl, pouhý příběh, který pro společnost dává smysl, jak přednesl Anton Markoš z Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy na semináři CEPu.¹⁸

V knize *O původu druhů* se dočteme, že všechny organické bytosti, které kdy žily na této planetě, pocházejí nejspíš z jednoho prapůvodního druhu. Darwin se ovšem vyvaroval poznámce o lidském pokolení. Pouze se zde zmiňuje: “ ve vzdálené budoucnosti vidím otevřená pole pro daleko důležitější výzkumy. Objasní se mnoho o původu člověka a o jeho dějinách.”¹⁹ Původ člověka a jeho dějiny budou Darwinem osvětleny až o 12 let později.

3.6. O původu člověka

V roce 1871 vyšlo Darwinovo neméně slavné dílo pojmenované *O původu člověka*. Darwin i zde aplikuje svoji evoluční teorii, ovšem nyní na vývoj člověka. V knize

---

¹⁶ Ruse, Michael. *Charles Darwin: filosofické aspekty Darwinových myšlenek*, s. 26.

¹⁷ Sís, Petr. *Strom života*, (kniha nemá číslované stránky).

¹⁸ Sborník textů. *Charles Darwin – Dvě stě let od narození*, s. 7.

¹⁹ Darwin, Charles. *O vzniku druhů přírodním výběrem*, s. 543.

popisuje vývoj lidského pokolení, porovnává rozumové, duševní i morální vlastnosti člověka v primitivní a civilizované společnosti. Píše o rozdílech mezi lidskými rasami, o rozdílech mezi pohlavími, o pohlavním výběru atd.

„Darwin od začátku věřil, že krom přirozeného výběru působí ještě jedna selekční síla, kterou nazýval – pohlavní výběr, čímž chtěl říci, že k výběru dochází i kvůli soubojům o partnery.“²⁰

Pokud kniha *O vzniku druhů přírodním výběrem* způsobila v akademické obci a i mezi laickou veřejností zemětřesení, kniha *O původu člověka* byla v tom případě něco jako „velký třesk“. Lidé si nechtěli připustit, že by člověk mohl mít něco společného s opicí.

„Darwin nikdy nepochyboval, že my lidé jsme součástí organického světa. Museli jsme se vyvinout v podstatě kvůli stejným příčinám jako ostatní živočichové“²¹

Darwin podnítil zájem vědců o chování zvířat svým tvrzením, že existuje podobnost ve vyjadřování pocitů u zvířat a u lidí. Zvířata, stejně jako člověk, zjevně pocítují radost a bolest, štěstí i tíseň. Tuto skutečnost popsal v knize *Výrazy emocí u člověka a u zvířat*.²²

3.7. Darwinova díla

Jak jsem již uvedla, Charles Darwin byl velmi činný a napsal velké množství dopisů, spisů a knih. Zde jsou některé tituly, které byly přeloženy do českého jazyka - *Vlastní životopis (Autobiography of Charles Darwin, 1887)*, u nás vyšla v roce 1950, *Cesta kolem světa (The Voyage of the Beagle, 1839)* u nás vyšla v roce 1959, *Výraz emocí u člověka a u zvířat (The Expression of Emotions in Man and Animals, 1872)* u nás vyšla v roce 1964, *O původu člověka (The Descent of Man and Selection in Relation to Sex, 1871)* která u nás vyšla v roce 1970 a kniha *O pohlavním výběru (je součástí knihy O původu člověka)* byla v roce 2005 přeložena do českého jazyka. Velká část jeho prací nebyla do našeho jazyka přeložena.

---

²⁰ Ruse, Michael. *Charles Darwin: filosofické aspekty Darwinových myšlenek*, s. 32.

²¹ Tamtéž, s. 31.

²² Darwin, Charles. *O původu člověka*, s. 52.

3.8. Konec života

Charles Darwin zemřel ve svém domě v Downe, v Kentu, dne 19. dubna 1882. Prezident Královské společnosti, William Spottiswoode, zařídil na jeho počest státní pohřeb a jeho ostatky jsou uloženy ve Westminstereském opatství v Londýně, v blízkosti hrobů jiných významných anglických osobností, jakými byli fyzik Isaac Newton a astronom, matematik a vynálezce sir John Frederick William Herschel (Darwinův obdivovatel, který přišel s onou zavádějící formulací, že „*člověk vznikl z opice*“).

4. Morálka – etické jednání

K tomu, aby se u člověka objevila morálka je zapotřebí splnit určité podmínky, soudí Darwin. Tyto podmínky jsou tři. Jedná se o sociální instinkt, inteligenci a civilizaci. Velmi záleží na míře vyspělosti rozumu, tak i na míře vyspělosti civilizace.

Pro lidské pokolení bylo a je zajisté výhodnější žít v různých skupinkách nebo společenstvích. Naši pradávni předci nežili ve velkých společenstvích, ve kterých dnes žijeme my, ale v malých skupinkách, které mohly připomínat dnešní rozvětvenou rodinu. Takovéto soužití přinášelo velké výhody – lidé si navzájem pomáhali, chránili se, a to jim pomáhalo přežít. „Protože je člověk živočich společenský, pak jistě také zdědil sklon k věrnosti svým druhům a k poslušnosti vůdci svého kmene, neboť tyto vlastnosti se vyskytují u většiny společenských živočichů. Proto zřejmě získal i určitou schopnost sebeovládání. Pod vlivem dědičných sklonů je také hotov bránit spolu s ostatními své bližní a všemožně jim pomáhat, pokud to není příliš na úkor jeho vlastního zájmu či jeho silných tužeb.“²³

Soužití ve skupině ovšem vyžaduje určitá pravidla, ale hlavně disciplínu k dodržování těchto pravidel. Lidé se museli naučit spolu vycházet, zorganizovat si společenský život, a tak byla na světě morálka. Morálka určuje, které jednání je ve společenství žádoucí, a které nikoliv. Takové jednání musí prospívat celé společnosti, jinak by tu byla morálka zbytečná.

Podle Darwina vznikl smysl pro morálku ze společenských instinktů. „Společenské instinkty, které člověk jistě získal na velmi nízkém stupni vývoje a možná, že ještě od svých opičích předků, ho stále ještě podněcují k některým jeho nejlepším činům. Avšak jeho činy jsou již spíše určovány přáními a úsudky, které vyjadřují jeho bližní, ale bohužel velmi často také jeho silnými sobeckými přáními. Jak se návykem posiluje láska, soucit a sebeovládání a jak se rozvíjejí rozumové schopnosti, takže člověk dokáže správně ocenit úsudky svých bližních, nebude již tolik ovlivňován přechodnými pocity radosti nebo bolesti a pochopí, že by měl jednat určitým způsobem.“²⁴

---

²³ Darwin, Charles. *O původu člověka*, s. 77.

²⁴ Tamtéž, s. 77-78.

Zajisté, že se skupina snaží různými prostředky, aby se morálka dodržovala, koneckonců vždyť jde o zachování společnosti. Instinktivní pohnutky jsou u lidí různě silné. Darwin uvádí, že ne jeden přírodní člověk nasadí svůj život, aby zachránil příslušníka svého kmene, ale to samé již neudělá pro cizího člověka. Jeho osud mu bude zcela lhostejný. Naproti tomu někdo jiný neváhá obětovat svůj život, aby nezištně vytáhl tonoucího z řeky, kterého třeba nikdy předtím neviděl. Jedná se o stejný instinktivní motiv, kdy jedna opička v americké zoologické zahradě, pomohla svému ošetřovateli, kterého napadl pavíán. Opička, která se dříve bála velkého obávaného pavíána, ihned přispěchala svému ošetřovateli na pomoc, a tím mu zřejmě zachránila život. Taková jednání jsou zřejmě prostým důsledkem toho, že společenské a mateřské instinkty jsou silnější než kterýkoliv jiný pud nebo motiv, neboť pod vlivem těchto instinktů jedná člověk tak rychle, že není čas na rozmyšlení nebo na nějaké pocity radosti či bolesti. Ale kdyby mu v takovém činu bylo z nějakého důvodu zabráněno, zůstával by v něm pocit nespokojenosti a dokonce i utrpení.²⁵ Ovšem u člověka, který je bázlivý, by pud sebezáchovy mohl být tak silný, že by se nedokázal vystavit velkému nebezpečí ani pro své vlastní dítě. I když zvíře vykoná čin pro druhého, nebývá tento skutek považován za morální. Jako jediná morální bytost bývá považován pouze člověk. Pouze on je schopen hodnotit své minulé nebo budoucí skutky a souhlasit s nimi či nesouhlasit.

Charles Darwin si myslí, že jakmile se předchůdci člověka stali společenskými (a k tomu pravděpodobně došlo již ve velmi raném období), vzrostla jejich schopnost napodobování, úsudku a zkušeností a pozměnila jejich duševní vlastnosti do takové míry, že u nižších živočichů po nich můžeme nalézt jen stopy. U opic, stejně tak jako u lidí na nejnižším stupni vývoje, je velmi silně vyvinuta napodobovací schopnost a prostá skutečnost, o níž jsem se již zmínila, že žádné zvíře se nedá lapit do téže pasti, která zůstává na témž místě, svědčí o tom, že zvířata se učí zkušeností a napodobují obezřetnost ostatních. A tak když některý muž kmene, který je důmyslnější než ostatní, vynalezne novou past nebo zbraň či způsob, jak lépe útočit nebo se bránit, pak není třeba velkých rozumových schopností, ale jen nejprostšího osobního zájmu, aby jej všichni ostatní členové kmene napodobili, a tím také všichni získali. Jestliže se nějaký nový objev soustavně uplatňuje, jistě posiluje do určité míry i rozum. A má-li takový

---

²⁵ Darwin, Charles. *O původu člověka*, s. 78.

nový objev velký význam, kmen se rozroste, rozšíří a vytlačí ostatní kmeny. V kmeni, který se takto rozmnožil, je vždy větší naděje, že se zrodí další talentovaní a důmyslní členové.²⁶

U přírodního a také předvěkého člověka se jednotlivé činy pokládaly za dobré či špatné čistě podle toho, nakolik přímo prospěly kmeni – a ne druhu nebo snad jednotlivému členu kmene. Tento závěr odpovídá teorii, že takzvaný smysl pro morálku vznikl původně ze společenských instinktů, neboť oba jsou od počátku výrazně vázány na společenství. Hlavní příčiny nízké morálky přírodních lidí, pokud by byla posuzována podle našich měřítek, tkví především v tom, že soucit je omezen výhradně na příslušníky vlastního kmene. Další příčinou jsou ještě nedostatečně rozvinuté rozumové schopnosti, v důsledku čehož přírodní člověk neocení význam mnoha ctností, zejména ctností osobních pro obecné blaho kmene. Přírodní lidé například nepochopí, jaké zlo pramení z nedostatku umírněnosti, cudnosti atd. A nakonec je to nepatrná schopnost sebeovládání, neboť tato schopnost nebyla posílena dlouho působícím, snad i zděděným zvykem, ani výchovou a náboženstvím.²⁷

Vše, co víme o přírodních národech, svědčí o tom, že už od nejdávnějších dob vytlačovaly vítězné kmeny ostatní. Svědčí o tom nalezené pozůstatky vyhynulých nebo již dávno zapomenutých kmenů. „Ještě dnes vytlačují všude civilizované národy barbarské kmeny až na místa, kde jim příroda zůstává nepřekročitelnou hradbou. A daří se jim to předně díky jejich dovednosti, která je plodem rozumu. Je proto nejvyš pravděpodobné, že u lidstva se duševní vlastnosti postupně zdokonalily především přírodním výběrem.“²⁸

Člověk, vedený svým svědomím, si dlouhodobým působením zvyku osvojí takové sebeovládání, že nakonec rychle a bez jakéhokoliv duševního boje ovládne své tužby a vášně a bude se řídit společenským soucitem a jinými instinkty, mezi jiným i přáním po ocenění svými bližními. I když člověk trpí hladem nebo zatouží po pomstě, ani ho

---

²⁶ Darwin, Charles. *O původu člověka*, s. 90.

²⁷ Tamtéž, s. 83-84.

²⁸ Tamtéž, s. 90.

nenapadne, aby ukradl potravu nebo svou pomstu provedl. Je pravděpodobné, že zvyk ovládat se je podobně jako jiné zvyky vrozený.²⁹

Jestliže nějaké přání nebo instinkt, který brání člověku, aby jednal pro dobro ostatních, působí ve vzpomínkách stejně silně nebo ještě silněji než instinkt společenský, nebude člověk nijak trpce litovat, že se jím řídil, ale bude si vědom, že kdyby se o jeho jednání dověděli jeho bližní, nesouhlasili by s ním. A jen málokdo, je natolik zbaven soucitu, aby mu nevadilo, kdyby k tomu došlo. Nemá-li člověk žádný soucit se svými bližními a dá-li se zcela ovládnout podněty, které ho strhují ke špatnému činu a ani ve vzpomínce neustoupí před trvalými společenskými instinkty nebo před míněním ostatních, pak je to člověk v podstatě špatný, a jediný motiv, který by ho mohl před činem odrazovat, je strach před trestem a přesvědčení, že konec konců by pro jeho vlastní sobecké zájmy bylo nejvýhodnější, kdyby dbal více o dobro ostatních nežli jen o svoje.³⁰

Matt Ridley si myslí, že čím více se můžete vcítit do utrpení jiných lidí, tím sobečtěji se chováte, snažíte-li se jim v jejich utrpení pomáhat. Pouze ti, kdo konají dobro z chladného přesvědčení oproštěného od všech emocí, jsou „skutečnými“ altruisty. Pro fungování společnosti však lidské motivy nejsou důležité, důležité je, aby se lidé k sobě chovali slušně. Budu-li organizovat peněžní sbírku s charitativním záměrem, ani mě nenapadne, abych příspěvky od korporací a celebrit odmítal s tvrzením, že jim jde spíše o reklamu a publicitu než dobročinnost. Obdobně když Hamilton rozvíjel svou teorii příbuzenského výběru, neoznačil mravenčí dělnice, jež se po celý život neprovádají, za nesobecké a altruistické. Zato jejich nesobecké chování interpretoval jako důsledek sobeckých genů.³¹

Ale člověk často zřejmě jedná impulsivně, tj. na základě nějakého instinktu nebo dávno osvojeného zvyku, aniž přitom pociťuje sebemenší radost, obdobně jako jedná nejspíše včela či mravenec, když se slepě řídí svými instinkty. V krajním nebezpečí, například při požáru, když se člověk bez sebemenšího zaváhání pokusí zachránit svého bližního, sotva může pociťovat radost, ale ještě méně času má na úvahy, jak by byl později nespokojen vlastním jednáním, kdyby se o to nepokusil. Kdyby se po nějakém

---

²⁹ Tamtéž, s. 81.

³⁰ Tamtéž, s. 83.

³¹ Ridley, Matt. *Původ ctnosti*, s. 33.

čase zamýšlel nad svým jednáním, poznal by, že ho podněcovala síla zcela odlišná od snahy dojít spokojenosti nebo štěstí a v této síle se zřejmě projevuje hluboce zakořeněný společenský instinkt.³²

Je zřejmé, že tím, jak se zdokonalují rozumové vlastnosti a předvídatost příslušníků kmene, pochopí brzy každý, že bude-li pomáhat svým druhům, získá oplátkou také pomoc od nich. Veden tímto sobeckým motivem, osvojí si zřejmě zvyk pomáhat svým bližním a zvyk vykonávat dobré činy rozhodně posiluje schopnost soucítění, které pak dává první podněty k dobrým činům. A navíc zvyky, které existují již po mnoho generací, mívají sklon k dědičnosti.³³

Avšak dalším a mnohem silnějším podnětem k rozvoji společenských ctností je chvála a hana našich bližních. Soucítění v nás vyvolává zvyk respektovat chválu či hanu ostatních, přičemž po chvále toužíme a hany, pokud se týká nás samotných, se obáváme. Tento cit jsme zřejmě původně získali, jako všechny ostatní společenské pocity, cestou přírodního výběru. Nemůžeme ovšem říci, v jak dávném období začali již předchůdci člověka během svého vývoje pociťovat chválu či hanu ostatních a řídit se jí. Je však zřejmé, že i psi oceňují povzbuzení, chválu a pokárání. Nejzaostalejší přírodní lidé znají už pocit krásy, což jasně projevují tím, jak si ukládají svoje trofeje za svoji chrabrost, jak mají ve zvyku nesmírně se vychloubat, i jakou krajní péči věnují svému osobnímu zjevu a zdobení těla. Kdyby jim nezáleželo na mínění jejich druhů, pak by takové zvyky neměly žádný smysl.³⁴

Darwinovi se zdálo nanejvýš pravděpodobné, že každý živočich, obdařený výraznými společenskými instinkty, kam patří i city rodičů a dětí, by nutně získal i smysl pro morálku čili svědomí. Jakmile by se jeho rozumové schopnosti vyvinuly téměř natolik, jako u člověka. Neboť:

1. Společenské instinkty vyvolávají u živočichů radost ze společnosti jeho druhů, vedou ho k tomu, že s nimi určitým způsobem soucítí a nejrůznějším způsobem jim pomáhá. Jeho pomoc může být zcela určitě a zjevně instinktivní povahy, nebo se mohou podobně jako u většiny vyšších společenských živočichů,

---

³² Darwin, Charles. *O původu člověka*, s. 84.

³³ Tamtéž, s. 91.

³⁴ Darwin, Charles. *O původu člověka*, s. 92.

projevovat pouze přáním a ochotou pomoci svým druhům v obecném slova smyslu. Avšak tyto pocity a služby se nezbytně vztahují ke všem jedincům téhož druhu, ale pouze na členy téhož společenství.

2. Jakmile se rozumové schopnosti vysoce vyvinou, ustavičně procházejí mozkiem každého jedince obrazy všech dávných činů a motivů a nutně musí vyvolat pocit neuspokojení či dokonce neštěstí, který pramení z neuspokojeného instinktu. A k tomu dochází kdykoliv trvalé a vždy přítomné společenské instinkty ustoupí nějakému jinému instinktu, který je v té chvíli silnější, ale svou povahou není trvalý, ani za sebou nezanechává živé dojmy. Je jasné, že mnoho instinktivních pocitů, jako například pocit hladu, mají v podstatě krátké trvání a jakmile jsou uspokojeny, nelze si je snadno a živě vybavit.
3. Potom, co se vyvinula schopnost řeči, a bylo snadné vyjádřit přání společnosti, začala se přirozeně veškerá činnost řídit společným míněním, jakým způsobem by měl pracovat pro veřejné blaho každý člen společenství. Ale ať již přičítáme veřejnému mínění jakoukoliv závažnost, musíme si uvědomit, že náš souhlas či nesouhlas s našimi bližními závisí na sympatii, která tvoří podstatnou část společenského instinktu a je v podstatě jeho základním kamenem.

Nakonec hraje v určování chování každého člena společnosti velmi významnou roli zvyk, neboť společenský instinkt spolu se sympatií se podobně jako každý jiný instinkt značně zesiluje zvykem, například zvykem podřizovat se přáním a míněním společnosti.³⁵

Pocit radosti ze společenského života pravděpodobně navazuje na rodičovskou a dětskou lásku, neboť společenské instinkty se zřejmě vyvinuly tím, že mláďata zůstávala dlouho u svých rodičů, a toto rozšíření lze částečně přičítat zvyku, především však přírodnímu výběru. U zvířat, pro něž byl život v semknutých skupinách výhodou, unikali nejlépe různým nebezpečím jedinci, kteří se nejraději drželi uvnitř společenství, zatímco ti, kteří o své druhy nestáli a žili samotářsky, nalézali daleko častěji smrt.³⁶

---

³⁵ Darwin, Charles. *O původu člověka*, s. 70 – 71.

³⁶ Tamtéž, s. 75.

Adam Smith i pan Bain tvrdí, že soucit je v podstatě založen na síle naší schopnosti vybavit si dřívější stavy bolesti či radosti. A proto „pohled na jiného člověka, který trpí hladem, zimou, únavou, v nás oživuje jakousi vzpomínkou na tyto stavy, které jsou již při pouhé představě bolestné.“ A tak se snažíme ulehčit ostatním v jejich utrpení, abychom ulevili i našim bolestným pocitům. Z podobných důvodů prožíváme s ostatními jejich radost, nevím však, jak objasnit z tohoto hlediska, proč soucítíme daleko víc s milovaným člověkem než s člověkem, který je nám lhostejný. Vždyť již pouhý pohled na utrpení by mohl stačit, aby v nás bez nějaké lásky vyvolal živé vzpomínky a shodné pocity. Dá se to možná vysvětlit tím, že všechna zvířata soucítí výhradně se členy téhož společenství, tj. s těmi, které znají a více nebo méně milují, avšak ne se všemi jednotlivci téhož druhu, například třeba jako lvi a tygři. Jak ukázal pan Bain, u lidí pravděpodobně přispívá k soucítění sobectví, vlastní zkušenost a napodobování, neboť prokazujeme-li ostatním soucit a laskavost, doufáme, že nám bude také dobrým odplaceno. Soucit je také velice posilován zvykem. Ať již vznikl tento pocit sebesložitějším způsobem, posiloval se jistě vlivem přírodního výběru a patří k nejdůležitějším pocitům u všech živočichů, kteří si navzájem pomáhají a brání jeden druhého. Proto také společenství, která zahrnují nejvíce navzájem soucítících členů, by měla nejvíce vzkvétat a vychovávat nejvíce potomků.³⁷

Přírodní lidé jsou rozhodně zahanbeni, jestliže poruší nějaké bezvýznamnější pravidlo a pociťují zřejmě velké výčitky svědomí, jak to ukazuje případ Austrálce, který chřadl a neměl nikde klidu, protože nezabil nějakou ženu, aby si tak usmířil ducha své zemřelé družky.

Darwin proto dospěl k závěru, že přírodní člověk byl již ve velmi dávných dobách ovlivňován chválou či hanou svých bližních. Je jasné, že příslušníci téhož kmene by souhlasili s jednáním, které by se jim zdálo prospěšné, pro obecné dobro, a odsuzovali by jednání, v něm by viděli zlo. Prokazovat dobro ostatním – čiň ostatním to, co chceš, aby ostatní činili tobě – taková je podstata morálky. Je proto těžké dostatečně ocenit význam, jaký měla v prvobytném období touha po chvále a strach před pohanou. Člověk, který ani nepociťoval nějakou hlubokou instinktivní touhu, aby obětoval svůj život pro dobro ostatních, byl k takovým činům vyburcován svým smyslem pro slávu a

---

³⁷ Tamtéž, s. 76.

svým příkladem podnítit touž touhu po slávě v ostatních mužích a posílit v nich ušlechtilý pocit obdivu. Učinil by tak pro svůj kmen mnohem více, než kdyby počal potomky, kteří by pravděpodobně zdělili jeho vynikající vlastnosti.

Čím více má člověk zkušeností a rozumu, tím spíše chápe vzdálenější následky svého jednání a začíná oceňovat – či dokonce pokládá za posvátné – osobní ctnosti, jako je umírněnost, cudnost atd., které v dřívějších dobách zůstávaly naprosto nepovšimnuty. Tímto způsobem se nakonec náš smysl pro morálku čili svědomí stává velmi složitým pocitem, který vyplívá ze společenských instinktů, do značné míry je veden oceněním našich bližních, kteří se rozumem, vlastními zájmy a v pozdějších dobách hlubokými náboženskými city a upevňuje se výchovou a zvykem.

Nesmíme však zapomenout, že ačkoliv vysoká morální úroveň poskytuje jedinci a jeho dětem jen malou nebo žádnou výhodu vůči ostatním členům téhož kmene, zvyšuje počet vyspělých lidí a takový pokrok v moderní úrovni je bezesporu nesmírnou výhodou jednoho kmene proti druhému. Má-li kmen mnoho členů, kteří mají vysoce vyvinutý smysl pro kmenovou pospolitost, věrnost, poslušnost a odvahu a kteří jsou vždy ochotni pomáhat jeden druhému a obětovat se pro společné dobro, pak takový kmen musí převládnout nad většinou ostatních kmenů a tu se již projevuje přírodní výběr. Ve všech dobách a po celém světě vytlačoval jeden kmen druhý, a protože v jejich úspěchu hrála významnou roli morálka, všude tak stoupala a zvyšovala se morální úroveň a počet morálně vyspělých lidí.³⁸

Člověk se díky svým rozumovým vlastnostem nemůže zbavit uvažování. Jeho myslí stále probíhají různé dojmy, obrazy a pocity, které zažil. Společenské instinkty nacházíme pouze u živočichů, kteří neustále žijí ve společnostech. Tyto instinkty jsou stálé a trvalé. Tito tvorové jsou připraveni varovat ostatní před hrožícím nebezpečím nebo i chránit toto společenství, pokud je potřeba. Stýská se jim po druhých členech společenství, když je dlouho nevidí, pociťují k nim lásku a soucit. Když se po odloučení setkají, projevují radost. Záleží jim na tom, co si o nich ostatní členové společenství myslí, zdali k nim také pociťují nákladnost. Je pro něj velmi důležité být členem

---

³⁸ Darwin, Charles. *O původu člověka*, s. 92.

společenství. Toto vše pochází ze soucitu, který je základním prvkem společenských instinktů.³⁹ Člověk, který by neměl tyto instinkty, by byl pokládán za bezcitnou stvůru.

Darwin říká, že lidé mají v různých končinách světa rozdílné zvyky. Ovšem všichni lidé rozpoznají vyšší zákony morálky od nižších zákonů morálky. Vyšší zákony morálky vždy souvisejí s blahem ostatních a často vyžadují i sebezapření a sebeobětování se. Za to bývají ve všech oblastech světa lidmi oceňovány nejvíc. Podporuje je i ocenění našich bližních a rozum.⁴⁰

Ve chvíli jednání se člověk zřejmě řídí spíše silnějšími pohnutkami, a třebaže ho tyto motivy mohou povzbudit k nejušlechtlejším činům, vedou ho častěji k tomu, aby uspokojil své vlastní tužby na úkor jiných. Avšak po jejich upokojení, kdy minulé a slabší vjemy jsou konfrontovány se stále přítomným společenským instinktem a hlubokou touhou člověka po ocenění od svých bližních, musí člověk za svou slabost pykat. Cítí výčitky svědomí, kajícnost, lítost či zahanbení. Zahanbení vyplývá téměř výhradně z mínění ostatních. Následkem toho se člověk pevně nebo méně pevně rozhoduje, že bude v budoucnu jednat jinak, a to již je svědomí, neboť svědomí se ohlíží do minulosti a slouží jako vodítko pro budoucnost.⁴¹

Nevíme, jak vzniklo tolik podivných pravidel chování a tolik podivných náboženských vyznání, ani jak se stalo, že se na celém světě tak hluboce zakořenily v mysli lidí. Stojí však za zmínku, že víra, soustavně vštěpovaná člověku v prvních letech života, kdy mozek je ještě tvárný, dostává téměř instinktivní charakter a podstatou instinktu je, že se jím lidé řídí bez ohledu na rozum. Nemůžeme také říci, proč určité obdivuhodné ctnosti, jako například lásku k pravdě, oceňují některé kmeny mnohem více nežli jiné, ani proč podobné rozdíly převládají i mezi civilizovanými národy. Protože víme, jak pevně se zakořenily mnohé zvláštní zvyky a předsudky, nemusí nás udivovat, že osobní ctnosti, podporované rozumem – a tak tomu skutečně je – nám nyní připadají tak přirozené, že je pokládáme za vrozené, třebaže v prvobytném společenství si jich člověk tolik necenil.⁴²

---

³⁹ Darwin, Charles. *O původu člověka*, s. 92.

⁴⁰ Tamtéž, s. 85.

⁴¹ Tamtéž, s. 80.

⁴² Tamtéž, s. 85.

Darwin věřil, že rozmanité morální zvyklosti po celém světě jsou založeny – alespoň v hrubých obrysech – na jediné lidské přirozenosti. Především si povšiml, jak jsou lidé všude citliví na veřejné mínění. „radost z ocenění a strach před ostudou stejně jako ochota chválit nebo odsuzovat“ jsou, jak tvrdil, založeny instinktivně. Porušení pravidel může člověku přivodit „agonii“ a přestupek proti nějaké bezvýznamné společenské konvenci může i po letech vyvolat „mučivý pocit hanby“. Poslušnost k jakémukoliv morálnímu řádu tedy má vrozený základ, vrozený není pouze jeho obsah. Proč se obsah morálky v jednotlivých případech tak liší? Darwin věřil, že různé národy mají různá pravidla, protože z vlastních historických důvodů došly k tomu, že určitá pravidla jsou v zájmu jejich společenství.⁴³

Boj o existenci je sice důležitý a byl vždycky důležitý, ale pokud jde o nejvyšší složky lidské povahy, jsou zde mnohem významnější síly. Morální kvality se vyvíjejí buď přímo, nebo nepřímo a mnohem spíše pod vlivem zvyklostí, rozumových schopností, výchovy, náboženství apod., nežli cestou přírodního výběru, avšak přírodnímu výběru můžeme s jistotou přičítat společenské instinkty, které dávají základ pro rozvinutí smyslu pro morální cítění.⁴⁴

Člověku lze odpustit, cítí-li určitou hrdost, že se povznesl, i když ne svým vlastním úsilím, na samotný vrchol organického světa, a skutečnost, že se k němu povznesl a nebyl tam původně přímo dosazen, mu snad může dodávat naděje, že ho v daleké budoucnosti čeká osud ještě větší. Nezabýváme se zde však nadějemi a obavami, jen pravdou, pokud nám ji náš rozum dovolí odhalit a sám jsem se snažil, jak nejlépe jsem dovedl, přispět svými důkazy k tomuto cíli. Podle mého názoru však musíme připustit, že člověk přes všechny své ušlechtilé vlastnosti, přes soucit, který cítí k těm nejponiženějším, přes laskavost, kterou projevuje nejen ostatním lidem, ale i nejprostším živým tvorům, i přes svůj téměř božský rozum, s nímž pronikl až k pohybům a složení sluneční soustavy, přes všechny tyto úžasné schopnosti, nese ve své tělesné stavbě stále ještě nerasmazatelnou pečeť svého nízkého původu.⁴⁵

---

⁴³ Wright, Robert. *Morální zvíře*, s. 195.

⁴⁴ Tamtéž, s. 175.

⁴⁵ Tamtéž, s. 195.

Josef Wolf říká, že existence evoluce člověka jako vědeckého faktu, jak ji načrtl a předpověděl Charles Darwin v *Původu člověka*, je nesporná. Dnes ji známe již nejen v hlavních rysech, ale i v celé řadě podrobností, a vývoj je v ní zcela nepopíratelným faktem, na kterém nejen že nové doklady nic nevyvrátily, ale naopak ještě hlouběji osvětlily původ a vývoj lidstva.⁴⁶

Dle názoru pana Bagehota často považujeme pokrok za přirozený rys lidské společnosti, ale historie to popírá. Dříve lidé ani žádnou takovou představu neměli a orientální národy si to nemyslí dodnes. Podle další významné autority, pana Henryho Maina, „neprojevila většina lidstva nikdy sebemenší přání, aby se zlepšilo zřízení jejich občanského života.“ Pokrok zřejmě závisí na souhrě mnoha příznivých podmínek, které jsou příliš složité, než aby se daly vysledovat. Avšak mnozí badatelé zjistili, že na pokrok působí velmi příznivě chladné podnebí, neboť nutí člověka k rozvíjení výrobní a umělecké činnosti.⁴⁷

Podle Jiřího Bílého máme v sobě určitou tendenci k mravnosti. Tato mravní tendence v nás bývá považována za zobecněnou zkušenost celých generací, spějící skrze náš život dál. Kdybychom se chtěli, podle této doktríny, odchýlit od této dráhy, setrvačností, v níž působí tlak síly mnohých mravních životů, které šly před námi, uvědomujeme si to, jako bychom se měli postavit proti celému svému rodu, z něhož jsme vyšli. V souvislosti s tímto se Charles Darwin domníval, že svědomí se postupně vyvíjelo a vytvářely jej čtyři prvky: sociální instinkty, schopnost srovnání, veřejné mínění a zvyk. Popíral tedy vrozenost svědomí.⁴⁸

Pocit'ujeme-li povinnost pomáhat slabým, je to hlavně výsledkem soucitu, který jsme původně získali jako jeden ze společenských instinktů, ale který se později zjemňoval a rozšiřoval. Soucitu se nemůžeme vzdát ani tehdy, nabádá-li nás k tomu neúprosný rozum, aniž bychom v sobě nezničili nejušlechtilejší rys své podstaty.⁴⁹

---

⁴⁶ Wright, Robert. *Morální zvíře*, s. 195.

⁴⁷ Darwin, Charles. *O původu člověka*, s. 93.

5. Co Darwin nevěděl – genetika

Darwin věnoval hlavní pozornost jedincům. Každý tvor se liší od všech ostatních, někteří přežívají a prosperují lépe než jiní a zanechávají po sobě větší počet potomků. Jsou-li rozdíly mezi nimi dědičné, nevyhnutelně dochází k postupným změnám. Později byly Darwinovy ideje spojeny s objevy Gregora Mendela. Ten dokázal, že dědičné znaky se předávají v samostatných baleních, kterým dnes říkáme geny. Toto spojení vyústilo do teorie, jež nám vysvětlila, jak se nové mutace genů mohou rozšířit v rámci celého druhu.⁵⁰

Lidé se přirozeně budou soustřeďovat na úroveň organismu, protože jsou sami organismy. Z hlediska přirozeného výběru však mají organismy až druhořadý význam. Pokud je možné říci, že se přirozený výběr o něco „stará“, - a obrazně řečeno, taková věc existuje – pak to nejsme my sami, je to informace v našich pohlavních buňkách, v našich vajíčkách a spermích. Přirozený výběr pochopitelně „chce“, abychom se chovali určitým způsobem. Když se mu ale podřídíme, už ho nezajímá, zda jsme při tom šťastní, nebo nešťastní, zda se zmrzáčíme, nebo dokonce zemřeme. Jediné, co přirozený výběr „chce“ uchovat, je informace obsažená v našich genech, a nebude brát ohledy na jakékoli naše utrpení při sledování svého cíle.⁵¹

Otázkou zůstává, kdo s kým vlastně soutěží? Gazela, snažící se nepadnout za oběť gepardovi, se snaží běžet rychleji než ostatní gazely. Nicholas Humphrey, anglický psycholog z univerzity v Cambridgi, tvrdí, že intelekt nezapřaháme k řešení problémů, ale k přechytračení ostatních. Klamat své bližní, umět odhalit lež, pochopit motivy jiných lidí a manipulovat jimi – takový je smysl našeho intelektu. Nezáleží na tom, jak je kdo moudrý a vynalézavý, ale o kolik je chytřejší a vynalézavější než ostatní. Hodnota intelektu je nekonečná. Selektce uvnitř druhu je vždy silnější než selektce mezi druhy. V živočišné říši válčí jedinci proti jedincům, ať už jde o jedince vlastního nebo cizího druhu. Je pochopitelné, že nejbližší konkurenti, jaké může jedinec potkat, náležejí ke stejnému druhu jako on sám. Zvířata slouží jen sobeckému zájmu svých

---

⁴⁸ Bílý, Jiří. *Základy etiky, estetiky a religionistiky*, s. 23.

⁴⁹ Tamtéž, s. 94.

⁵⁰ Ridley, Matt. *Červená královna*, s. 30 – 31.

⁵¹ Wright, Robert. *Morální zvíře*, s. 173.

genů – přestože někdy hazardují se svými těly. Živočichové jsou nesobečtí jen tehdy, jsou-li zájmy individua a druhu totožné.⁵²

V polovině 60. let došlo v biologických vědách k revoluci, kterou rozpoutali dva muži, George Williams a William Hamilton. Tato revoluce je nejspíš známá díky populárnímu pojmu „sobecký gen“, jehož autorem je Richard Dawkins. Její podstatou je myšlenka, že to, co živí tvorové dělají, se neděje v zájmu jejich skupin, jejich rodin, ba dokonce ani jich samotných. Každý jedinec se snaží, aby jeho chování prospívalo jeho genům, protože je nevyhnutelně potomkem jedinců, kteří se snažili o totéž.⁵³ Pokud bude pro organismus znak vytvořený genem výhodný - organismus pravděpodobně přežije; pokud ne - pak organismus zemře, přičemž se snad ani nestihne rozmnožit. Podle Richarda Dawkinse jsou organismy pouze schránkami genů, které geny využívají ke své replikaci

Dnes již můžeme s jistotou tvrdit, že řada vlastností, které drží společnost pohromadě, díky kterým můžeme svůj druh tak vysoko hodnotit, jako nesobeckost, soucit, přátelství, láska, svědomí a spravedlivost, mají prokazatelně genetický základ. Na druhé straně se ukazuje, že tyto vlastnosti sice v některých ohledech prospívají lidstvu jako celku, nevyvinuly se však pro „dobro našeho biologického druhu“ a není možné se spolehnout, že budou tomuto cíli sloužit. Právě naopak: dnes je více než kdy jindy jasné, jak (můžeme dokonce říci proč) jsou tyto city s krutou vynalézavostí zneužívány, jak je dokážeme ve vlastním zájmu zapnout či vypnout, a jak málo jsme si toho vědomi. Podle těchto názorů z poslední doby má lidský druh skvělou morální výbavu a nešťastný sklon k jejímu zneužívání, spojený s deprimující schopností zneužití nevidět.⁵⁴

Hamilton tvrdí, že u jedinců, kteří přednostně pomáhají těm, s nimiž mají společné geny (tj. svými příbuznými), může vzrůstat biologická zdatnost. Je to proto, že zdatnost se měří jako počet kopií genu předaných do dalších generací, a nikoliv pouze jako počet potomků. Proto jedinci mohou svou zdatnost zvyšovat dvěma způsoby: přímo prostřednictvím předávání genů svým potomkům nebo nepřímo prostřednictvím pomoci k reprodukci jedincům, kteří jsou pravděpodobně nositeli stejného genu.⁵⁵ Hamiltonovo

---

⁵² Ridley, Matt. *Červená královna*, s. 31 - 33.

⁵³ Ridley, Matt. *Původ ctnosti*, s. 29.

⁵⁴ Wright, Robert. *Morální zvíře*, s. 17.

⁵⁵ Barrett, Louise. *Evoluční psychologie člověka*, s. 57.

řešení problému altruismu tedy spočívá v tvrzení, že gen pro altruismus se může vyvinout v darwinovské selekci, pokud chování altruisty umožní jeho geneticky příbuznému, který je nositelem stejného genu, rozmnožit se víc, než by se mu podařilo jinak. Měli by tedy přednostně pomáhat blízcí příbuzným před vzdálenějšími příbuznými, protože šance na sdílení daného genu je u blízcí příbuzného vyšší. O této teorii se v dnešní době mluví jako o teorii příbuzenského výběru.⁵⁶

Jeden z nejznámějších případů altruistického chování je altruismus příbuzenský. Hledat ho můžeme v rodině nebo ve skupině širšího příbuzenstva. Jako příklad lze uvést soužití sociálního hmyzu, např. včelí dělnice, které neváhají použít svá žihadla při ohrožení úlu, a to i přes to, že je to, bude stát život. Z jakého důvodu včela obětuje svůj život? Je to tím, že se jedinec snaží o to, aby jeho chování vedlo k co největšímu zachování jeho genů. Jde o to, aby se jeho geny co nejvíce rozšířily v genofondu.

Avšak vždy, a to bez výjimky, se živé bytosti chovají tak aby jejich chování zvyšovalo šance jejich genů na přežití a reprodukci. Williams to shrnul svým charakteristickým strohým stylem: Obecně platí, že kdykoli moderní biolog pozoruje zvíře, které nějak prospívá jinému zvířeti, musí předpokládat, že buď padlo za oběť manipulaci jiným jedincem, nebo je rafinovaně sobecké.⁵⁷

Z pohledu genů by měl dospělec věnovat stejnou péči a pozornost svému sourozenci, v případě osíření, tak jako jednomu z vlastních mláďat, míní Hamilton. Ovšem sourozenecká péče není zdaleka tak častá jako péče rodičovská.⁵⁸

Darwinova teorie přírodního výběru, ale předpokládala, že jedinci, kteří se chovají altruisticky, by měli pomalu ale jistě vyhynout a být nahrazeni jedinci se sobeckými sklony.

Zdá se, že ani příbuzenský altruismus není žádným nesobekým aktem, jedinec se sice může obětovat pro ostatní, ale většinou tak nejedná z nezištné lásky k bližnímu. Jeho zájem bývá zpravidla jasně sobecký, a to co nejlépe šířit svoje geny. Jedinec se raději obětuje pro potomka než pro jednu sestřenicí, natož pro sestřenicí z druhého kolene.

---

⁵⁶ Barrett, Louise. *Evoluční psychologie člověka*, s. 57.

⁵⁷ Ridley, Matt. *Původ ctnosti*, s. 30.

⁵⁸ Dawkins, Richard. *Sobeký gen*, s. 92.

Williams a Hamilton zasadili zdrcující ránu lidské sebestřednosti. Člověk je nejen jedním z mnoha zvířat ale navíc slouží jako dočasná hračka a nástroj pro spolek sebestředných genů.⁵⁹

Myšlenka směnného obchodu je ústředním bodem teorie recipročního altruismu vyvinuté Robertem Triversem na počátku 70. let 20. století. Tato teorie je naprosto odlišná od teorie příbuzenského altruismu, objevené o několik let dříve Williamem Hamiltonem. To ovšem neznamená, že jsou ve vzájemném konfliktu. Naopak se pěkně doplňují.⁶⁰

Dle Triverse se chováme k nepříbuzným jedincům altruisticky, v případech, kdy je to pro nás nějakým způsobem výhodné. Nechováme se tedy k ostatním hezky, jen tak pro nic za nic. Ale pro to abychom z toho sami měli prospěch. Buď okamžitý, nebo takový, který nám jedinec oplátí později. Bylo zjištěno, že mechanismus recipročního altruismu je založený na přesné paměťové evidenci, co jsem dal a co jsem od koho dostal.⁶¹

Chovej se tak jako ostatní a očekávej od nich, že se budou chovat jako ty.⁶²

Reciproční altruismus sehrál v evoluci velmi významnou roli, nejen, že se dobře vyvinula paměťová evidence a vzájemné rozpoznávání jedinců. Trivers tvrdí, že je základním kamenem i našich dalších vlastností.

Trivers dokonce soudí, že mnoho z našich psychických vlastností – závist, vina, vděčnost, sympatie atd. – bylo tvarováno přírodním výběrem, aby se zdokonalily schopnosti podvádění, odhalování podvádění a vyhýbání se podezření z podvádění.⁶³ Díky recipročnímu altruismu se ve společnosti zachovává rovnováha a také je možno odhalit ty, kteří se snaží společenství nějakým způsobem využívat.

Někdy lidé pomáhají ostatním, i když nejsou příbuzní a ani nemůžeme čekat, že se nám naše jednání vrátí zpět v podobě pomoci od druhého. Toto lze vysvětlit jako altruismus jako signál, to znamená dát o sobě vědět, že my jsme ti dobří. Ti, kterým se

---

⁵⁹ Ridley, Matt. *Původ ctnosti*, s. 31.

⁶⁰ De Wall, Frans. *Dobráci od přírody*, s. 165.

⁶¹ Tamtéž, s. 166.

⁶² Tamtéž, s. 166.

⁶³ Dawkins, Richard. *Sobecký gen*, s. 92.

může věřit. Tím můžeme získat sociální prestiž. Takto by se daly vysvětlit, např. velkorysé sbírky známých osobností.

Získávání sociální prestiže se ale projevuje i u zvířat. Hedwige a Christopher Boeschovi popsali takovéto chování ve skupině lidoopů. Kdy při volbě alfa samce, docházelo k uplácení jedním z kandidátů „voliče“ listím, ke kterému se většina z ostatních nedostala. Štědrost tedy možná slouží politickým cílům: rozdělení potravy může posílit popularitu a postavení jedince.⁶⁴

Získávání sociální prestiže bylo prokázáno i mezi domorodými kmeny např. z Nové Guineje, mezi kterými byly velice oblíbené zvláštní rituály zvané *potlače*. Při těchto rituálech se sokové navzájem chlubili svým bohatstvím. Při některých potlačích ho i ničili. Tyto výstřední rozhazovačné rituály měli zajistit úctu a prestiž. Podobné rituály praktikují i obyvatelé Trobriandských ostrovů. Tento výměnný obchod se jmenuje *kula*. Jedná se o výměnu mušličkových náhrdelníků za náramky. Tento rituál poprvé popsal polský antropolog B. Malinowski ve své knize *Argonauti západního Pacifiku*.

Každý dar zavazuje – v tom spočívá jeho nevlastnější smysl. Dodnes se jedná o jednu z nejvšeobecnějších kulturních univerzálií. Dávání darů nutně provází kalkul.⁶⁵ Dávání darů není žádným marnotratným rozhazováním. Posiluje reciproční instinkty.

Richard Dawkins považuje za pravý altruismus, zcela nezištné jednání, bez vedlejších motivů. Tak například proč dárci krve (v zemích jako Británie za to nedostávají peníze) poskytují krev. Je pro mě těžké uvěřit, že odpovědí je jen představa reciprocity nebo jiný skrytě sobecký motiv. Pravidelní dárci krve nemají žádný přednostní nárok na transfuzi, když jí potřebují. Dokonce nedostávají ani malé odznáčky, kterými by se mohli pyšnit. Jsem možná naivní, ale já to považuji za příklad pravého altruismu, bez vedlejších motivů.⁶⁶

---

⁶⁴ De Wall, Frans. *Dobráci od přírody*, s. 175.

⁶⁵ Ridley, Matt. *Původ ctnosti*, s.131.

⁶⁶ Dawkins, Richard. *Sobeký gen*, s. 208.

6. Zneužití Darwinových myšlenek

I když se může z Darwinových děl zdát, že by mohly mít rasistický podtext, dle mého názoru tomu tak není. Nebylo by to poprvé, kdy byla díla jiných myslitelů, jako např.: Hobbese, Rousseaua a dalších, zneužita k ponižování či vyhlazení jiných národnostních skupin. Nesmíme zapomínat, že Darwin žil ve viktoriánské koloniální době, kdy si Angličané podmaňovali jiné země, a v době jejich největšího hospodářského rozkvětu se považovali za nejvyspělejší národ na Zemi. Darwin navíc pocházel z vyšší společenské třídy, která považovala otroky za běžnou součást jejich společenského života. Ovšem rodiny Darwinů a Wedgwoodových tento názor nesdíleli. Jak jsem se již zmínila dříve, Darwinův dědeček Erasmus Darwin byl aktivním členem Hnutí proti otroctví. Tyto názory samozřejmě předal i svému vnukovi.

Snad také bylo nešťastné Darwinovo použití termínů - rasa, civilizovaný a primitivní, divoši apod. To zajisté může někoho evokovat k tomu, že Darwin pohrdal jinými kulturami a národy. Později byly tyto pojmy zneužity k rasistickým a nevědeckým výkladům a pojetím. V současné době se tyto termíny v etnografii již nepoužívají. Nesdílím názor, že by byl Darwin zaujatý proti nějakým národnostním skupinám. Z knih a článků, které jsem o Darwinovi přečetla si myslím, že vždy přistupoval s pokorou a úctou ke všemu živému, ne pouze k člověku, ale ke všem živočichům. V tomto ohledu bychom měli Darwina zcela určitě následovat.

V knize *O původu člověka* Darwin píše o rozdílech mezi muži a ženami. Darwin si myslí, že žena se zřejmě liší od muže svými duševními sklony, zejména větší jemností a menším sobectvím. Žena, obdařená svými mateřskými instinkty, projevuje hluboký cit ke svým dětem a je proto pravděpodobné, že jej často přenáší i na své bližní. Muž je ostatním mužům sokem, libuje si v soupeření, a to u něj vede k ctižádosti, která se příliš snadno mění v sobectví. Tyto vlastnosti jsou zřejmě jeho přirozeným a neblahým dědictvím. Všeobecně se uznává, že ženy mají větší schopnost intuice rychlého postřehu a snad i napodobování nežli muži, avšak některé z těchto vlastností jsou charakteristické pro nižší rasy a tím i pro dřívější a nižší stadia civilizace. Hlavní rozdíl v rozumových schopnostech obou pohlaví se projevuje tím, že muž ve všem, oč usiluje, dosahuje vyšší dokonalosti, než může dosáhnout žena – ať to již vyžaduje hluboké myšlení, rozum či

obrazotvornost, anebo jen užívání smyslů a rukou.⁶⁷ Darwin zastával názor, že muži převyšují ženy v mnoha oblastech. V době, kdy žil Darwin, byly tyto názory zcela běžné, a my s nimi můžeme v dnešní době pouze nesouhlasit. To, že ženy v mnohých ohledech zaostávaly za muži, nebylo dáno jejich přirozeností, ale jejich tradiční rolí v domácnosti a předně jejich absencí vzdělání. Emancipace žen byla v té době teprve na samém počátku, i když snahy o zrovnoprávnění žen se v Anglii objevovaly již v druhé polovině 18. století. Stejně tak se zřejmě budou budoucí generace podívat nad tím, jak jsme se mohli na „počátku jednadvacátého století tak nelidsky a antropocentricky“ chovat k zvířatům.

Koncem 19. století začali někteří lidé chápat pojem darwinismus také jako myšlenku, že rasové zdokonalování se děje prostřednictvím boje o přežití. Eugenika získala značnou popularitu v nacistickém Německu. Nacisté záměrně pokřivili darwinovskou biologii a zneužili ji pro své rasistické teorie. Nacisté překroutili evoluční teorii, a použili ji k boji mezi národy, pohrdání slabými a nadřazeností jedné lidské rasy nad druhou.

Darwinismus se stal bojovným heslem přírodovědeckého názoru světového proti konservativcům všeho druhu a byl velkým kulturním hnutím zvláště v letech 70 – 90 předešlého století. Darwinismus se stal světovým hnutím v druhé polovici předešlého století. Vedle Anglie nabyl největšího vlivu v Německu. Nejméně úspěchu měl ve Francii, protože tam zatím nabyl vlivu pozitivismus, který nepřeje zkoumání přírodních příčin. Teorií o vývoji organického světa narostlo jako hub po dešti. Brzo byly kombinovány se starší teorií Lamarckovou a začali se rozeznávat neodarwinisté, kteří věřili ve výlučnou platnost přirozeného výběru a uznávali jen dědičnost „vrozených“ vlastností, a novolamarckovci, kteří dokazovali, že také vlastnosti nabyté během života mohou být dědičné.⁶⁸

---

⁶⁷ Darwin, Charles. *O původu člověka*, s. 139.

⁶⁸ Rádl, Emanuel. *Dějiny filosofie II. – Novověk*, s. 468 – 469.

7. Závěr

I když se Darwin ve svém díle dopustil řady omylů, které byly v pozdějších dobách překonány, přesto jeho pojetí zůstává v zásadě správné a lidstvu prospěšné, neboť z něho vyplývají i četné důkazy rovnocennosti lidských plemen. Podle Darwinových zkušeností příslušníci kulturně nejzaostalejších lidských skupin mají mnoho povahových rysů prozrazujících, jak jsou si lidé po duševní stránce blízcí. U všech lidských plemen projevují se stejná vynalézavost a stejné duševní schopnosti. Tělesné plemenné rozdíly jsou podřadné a nemají pro člověka žádný zvláštní užitek. Mnohé zločiny byly ospravedlňovány plemennou nerovnocenností lidstva, ale jak správně vystihl Darwin: „Otroctví je těžkým zločinem, avšak donedávna to neuznávaly ani nejvyspělejší národy. Bylo tomu tak hlavně proto, že otroci většinou patřili k jiné rase než jejich majitelé.“⁶⁹ Přestože Darwin zastával neúprosný boj o život, nepřevádí jej na lidskou společnost, jak vidíme z jeho slov: „Kdybychom úmyslně zanedbávali slabé a bezmocné, docílili bychom tím možná nějaké budoucí výhody, ovšem za cenu nesmírného zla v přítomnosti.“⁷⁰

Většina z Darwinových teorií o evoluci vznikla na základě toho, že důkladně pozoroval, jak věci vypadají a fungují. Ale mnohé podstatné informace mu chyběly a mohl jen doufat, že nové objevy pravdivost jeho teorie potvrdí. Do dnešního dne se vědcům už podařilo mnohé mezery v poznání vyplnit. Byly nalezeny nové zkameněliny, zkoumání DNA poodhaluje překvapující propojení mezi rostlinnými a živočišnými druhy. I přesto je ale před námi ještě dlouhá cesta, než evoluci v úplnosti porozumíme.⁷¹

Robert Wright říká, že pokud si zvykneme přemýšlet o jakékoli špatnosti, mnohem snáze se jí pak dopustíme. Jak řekl před dávnými časy Marcus Aurelius, „*tvoje povaha bude taková, jaké jsou tvé myšlenky, protože duše se zabarví podle myšlenek.*“⁷²

Darwinova teorie přírodního výběru nejen odolala kritickému pohledu vědy, ale genetika navíc odhalila i další zákony, které platí v přírodě. Objevy genetiků vyvolaly

---

⁶⁹ Darwin, Charles. *O původu člověka*, s. 82.

⁷⁰ Tamtéž, s. 6.

⁷¹ Winston, Robert. *Evoluce není revoluce*, s. 65.

⁷² Wright, Robert. *Morální zvíře*, s. 24.

mnohé etické otázky, a tak problémy spojené s evolucí dodnes vyvolávají vzrušené debaty.⁷³

Pokud by Darwin přišel s myšlenkami, které by vůbec „nestály za řeč“, dnes bychom o tak velkém mysliteli již dávno nevěděli, to se ovšem nestalo. Stále se o jeho názorech vedou diskuze, zřejmě zde tedy zanechal některé myšlenky, kterými bychom se měly zabývat, dál je rozvíjet. Zajisté, že některé z nich jsou již dávno přežití, víme, že je tomu již jinak, ale to je věda. Pracuje s tezemi, s kterými nás seznámili dřívější badatele, myslitelé a snaží se je spojit, ale i nahradit, se zcela novými poznatky. To, co platí dnes, nemusí platit za deset let. To, co bude aktuální a pravdivé za deset let, může zcela pozbýt platnosti třeba za dalších deset let.

---

⁷³ Winston, Robert. *Evoluce není revoluce*, s. 41.

8. Seznam použité literatury

- Barrett, Louise. *Evoluční psychologie člověka*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7178-969-7.
- Bílý, Jiří. *Základy etiky, estetiky a religionistiky*. Praha: Eurolex, 2005. ISBN 80-86861-21-X.
- Darwin, Charles. *O původu člověka*. Praha: Academia, 1970.
- Darwin, Charles. *O vzniku druhů přírodním výběrem*. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1492-4.
- Dawkins, Richard. *Sobecký gen*. Praha: Nakladatelství Mladá fronta, 1998. ISBN 80-204-0730-8.
- De Waal, Frans. *Dobráci od přírody*. Praha: Academia, 2006. ISBN 80-200-1421-7.
- Flegr, Jaroslav. *Zamrzlá evoluce aneb je to jinak, pane Darwin*. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1526-6.
- Kolektiv autorů. *Filosofický slovník*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN 80-7182-064-4.
- Leakey, Richard E. *Darwinův původ druhů v ilustracích*. Praha: Panorama, 1989. ISBN 80-7038-023-3.
- Maurois, André. *Dějiny Anglie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1993. ISBN 80-7106-084-4.
- Rádl, Emanuel. *Dějiny filosofie II. – Novověk*. Praha: Votobia, 1999. ISBN 80-7220-064-X.
- Ridley, Matt. *Červená královna*. Praha: Nakladatelství Mladá fronta, 1999. ISBN 80-204-0825-8.
- Ridley, Matt. *Původ ctnosti: O evolučních základech a zákonitostech nesobeckého jednání člověka*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-351-X.
- Ruse, Michael. *Charles Darwin: filosofické aspekty Darwinových myšlenek*. Praha: Academia, 2011. ISBN 978-80-200-1901-1.
- Sís, Petr. *Strom života*. Praha: Raketa, 2004. ISBN 80-86803-02-3.
- Sborník textů. *Charles Darwin – Dvě stě let od jeho narození*. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2009. ISBN 978-80-86547-80-0.
- Winston, Robert. *Evoluce není revoluce*. Praha: Nakladatelství Slovart, 2012. ISBN 978-80-7391-594-0.

Wright, Robert. *Morální zvíře: Proč jsme to, co jsme*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995. ISBN 80-7106-127-1.

<http://darwin-online.org.uk/>

<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/151902/Charles-Darwin>

9. Resumé

This bachelor thesis introduces an English naturalist and geologist, Charles Robert Darwin. He is best known for his contributions to evolutionary theory.

The biggest difference between human beings and the other animals is a sense of morality. The root for human morality lies in the social instincts. With the development of intellectual faculties, human beings were able to reflect on past actions and their motives and thus approve or disapprove of others as well as themselves. This led to the development of a conscience. Darwin would say that humans are biologically inclined to be sympathetic, altruistic, and moral as this proved to be an advantage in the struggle for existence.